

A. Zalaznik: Dvig uboge gmajne. Založba Kmetijske tiskovne zadruge. Ljubljana, 1930. 112 strani.

Spis zasleduje razvoj jugoslovanskega kmeta od preprostih početkov do sedanjih dni, od primitivnosti do svetlejših časov skupne stanovske zavesti. Vsi kmetiški upori so znak te zavesti in zrcalo sedanjosti in bodočnosti. Od te strani je spis dopolnilo jugoslovanske zgodovine, toda brez znanstvenih namenov. Zato se ne moremo zanesti, kaka oblika zadrug je nastala pod turško vlado iz razlogov manjšega davka, in v kateri obliki so jo Jugoslovani prinesli iz prvotne domovine. Na vsak način bi imela potem krščanska ideja bratstva in skupnih agap iste korenine kot slovanske zadruge, ki so se že tedaj spajale v višje edinice bratstva in plemena. Moderno združništvo, z idejo solidarnosti v skupnih koristih, ima svoj protipol v etični ideji slovanske zadruge, ki je zlasti pri Rusih postala kulturotvorna in je dobila svoj najvišji izraz v Tolstoju. Zalaznik meni, da je ta demokratični duh držal Slovane v otrplosti, v življenju brez duše in poleta, ker je oviral višje združevalne poskuse. Njegov vzor je evropska država, kjer je uresničena delitev dela, eni obdelujejo polje, drugi stražijo, kakor imajo podobno civilizacijo tudi termiti in mravlje. Slovanska ideja združevanja je pa bližje Indiji in Kitajski, katerih kultura je šla v globino, ne v evropsko širino. Tudi ideja zadruge je bližje poglobitvi in notranji svobodi kot organizatorični razum evropske državnosti, ki se le prevečkrat prevrže v nasilje in sovraštvo. Imamo torej dva tipa združevanja in Jugoslovanstvo se zdaj oblači v evropsko obleko države, počasi se izvijajoč iz slovansko-azijskih prvin. Nikakor pa ne moremo reči, da bi bila ideja slovanskega bivanja mrtvilo, kakor so bile tudi takozvane temne dobe naše zgodovine, četudi v literaturi nimamo glasov o različnih njihovih življenjskih oblikah, morda bližje človeški bitnosti in notranji svobodi kakor današnja.

Zalaznikovo razvojno naravoslovsko pojmovanje države se nagiblje v etično pravno novega idealizma: Na eni strani mu stoji pred očmi zavest skupnosti, na drugi individualna svoboda. Z osamosvojitvijo v l. 1848 je kmetijstvo doseglo lepe sadove, a pomanjkanje skupne stanovske zavesti je povzro-

čilo propadanje, ki ga v Sloveniji tudi združništvo ne more ustaviti. V ostali Jugoslaviji pa se delajo prvi koraki v tej smeri, ko se je odpravil kolonat v Dalmaciji in z žrtvami oprostil kmet v Bosni, Hercegovini in južni Srbiji, a 800 veleposestev še čaka agrarne reforme. Ne razumem Zalaznika, čemu toliko poudarja romansko prebivalstvo obrežnih mest. To so bile pač že ob Kristusovem času zamorske kolonije na tuji zemlji, trgovske in vojaške ekspoziture, ki jim ni bilo mar zemlje in dela na njej, ampak le dobiček s trgovino in obrtjo. Antični in moderni Rim sta bila kot tat, ki se izpoveduje, da je ukradel vrv, ne pove pa, da je bilo nanjo privezано živinče.

Dasi samo popularen, je spis zelo pobuden in idejno bogat, da ne bo le kmet videl sebe v zrcalu in podvojeni samozavednosti, ampak bo tudi oblikovatelj našega duševnega življenja našel plodno zrno za svojo njivo.

Dr. J. Šile

Tone Gaspari: Cesta. Založba Kmetijske tiskovne zadruge. V Ljubljani, 1930. 127 strani.

Jasno nam je in prijetno v tem svetu besedne umetnosti, ki ima svoje samobitno življenje. Življenje je običajno ali dolgočasno, smešno ali tragično, a prelito v besedo je lepo in lahko. »Leicht ist jedes Erdenleben, wenn man es in Verse bringt«, pravi nemški pesnik Eulenberg. In ta povest je naravnost vzoren zgled za estetsko uživanje lika. Gaspari je zelo blizu impresionizma. Ne obrisi predmetov, ampak občutje predmetov je ujeto v besedo; trenutna bežna slika, ne ona, ki je v spominu in pojmu. To neprestano porajanje besednega življenja iz snovi sugerira doživljanje in neprestano pozornost, da te ne briga toliko razplet dejanja in zgradba povesti, ampak ves se stopiš s pisateljem v gledanje in izražanje. Tako postane pozoren deček, ko prvič zre v novo in neznano njegov od običajne dolgočasnosti neoskrunjeni pogled.

Tudi stavek je bližje besedi, bližje preprostemu stavku ljudske govornice in njegovi izraznosti, kot umetno drhtečim vijugam period. Tu se nič ne računa, vse se vidi in čuti, plača s kovanim denarjem, ki zveni po žlahtnejših kovinah, kot se sedaj plačuje v trgovini in literaturi. Beseda in stavek sta brhka in mlada kot nepohojena narava,